

**DZIAŁANIA
NA RZECZ
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU**

Warsztaty

**Dla nauczycieli
i osób pracujących
z młodzieżą**

STRUKTURA

Temat

Warsztaty mają na celu zapewnienie nauczycielom/kom i edukatorom/kom narzędzi do lepszego zrozumienia zagadnień związanych z gospodarką cyrkularną i sprawiedliwością klimatyczną, a także umiejętności pogłębiania tych tematów z uczniami w bardziej angażujący i proaktywny sposób

Grupa docelowa

Nauczyciele/ki i osoby pracujące z młodzieżą

Czas trwania

Warsztaty przewidziano na 90 minut. Można z nich usuwać różne elementy lub je dodawać, w zależności od czasu, który ma się do dyspozycji. Rekomendujemy zarezerwowanie na warsztaty co najmniej 60 minut.

Struktura

1. **Wstęp do warsztatów i rozgrzewka (łącznie 10 minut)**
2. **Zrównoważony rozwój, gospodarka cyrkularna i sprawiedliwość klimatyczna (łącznie 20 min)**
  - α. **Ćwiczenia w grupach dotyczące trzech powyższych tematów (10 min)**
  - β. **Definicje powyższych pojęć (10 min)**
3. **Ekoląg i zmiana narracji (łącznie 22 min)**
  - α. **Teoretyczne wyjaśnienie znaczenia ekolągu (2 min)**
  - β. **Praktyczne ćwiczenie dotyczące zmiany narracji (15 min)**
  - χ. **Część teoretyczna dotycząca zmiany narracji (5 min)**
4. **Edukacja formalna a edukacja nieformalna (łącznie 22 min)**
  - α. **Część teoretyczna (7 min)**
  - β. **Praktyczne przykłady grywalizacji (+ pytania quizu 3 min) (15 min)**
5. **Podsumowanie 8 kroków wdrażania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju (10 min)**
6. **Wnioski i informacje zwrotne (5 min)**

Przedłużenie warsztatów (2 godziny)

Jeśli masz dwie godziny lub więcej, możesz:

1. omówić wszystkie 8 kroków budowania działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, by uzyskać więcej narzędzi do organizacji warsztatu dla młodzieży;
2. zbudować działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju razem z edukatorami;
3. dodać więcej kart GetLandii do rozgrzewki (zob. 1. *Wstęp do warsztatów i rozgrzewka*) lub więcej pytań quizu w Mentimeter (zob. 4. *Edukacja formalna a edukacja nieformalna*);
4. przeznaczyć więcej czasu na dyskusje w parach i w grupach.

WSTĘP DO WARSZTATÓW I ROZGRZEWKI

Cel: przedstawienie przebiegu sesji i wprowadzenie ich w temat za pomocą małej rozgrzewki

- A. Przedstaw różne części warsztatu, tak by uczestnicy wiedzieli, co będzie się działo przez następną półtorej godziny

- B. Krótka rozgrzewka z wykorzystaniem kart „Wolał(a)bym...” z gry GetLandia. Uczestnicy rzucają sobie nawzajem wyzwanie, odpowiadając na jedno z pytań dotyczących indywidualnych zwyczajów zadane przez osobę siedzącą po ich lewej stronie. Karty „Wolał(a)bym...” są już przedstawione na slajdzie 3 prezentacji, a można dodać ich więcej w zależności od długości trwania warsztatu / liczby uczestników.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, GOSPODARKA CYRKULARNA I SPRAWIEDLIWOŚĆ KLIMATYCZNA

Cel: naprowadzić uczestników i uczestniczki poprzez zabawę na myślenie o zrównoważonym rozwoju, gospodarce cyrkularnej i sprawiedliwości klimatycznej

Materiały: duże białe arkusze, karteczki samoprzylepne, markery/długopisy

1. Ćwiczenie praktyczne: podziel uczestników na trzy grupy i przydziel każdej z nich jeden z następujących tematów: zrównoważony rozwój, gospodarka cyrkularna, sprawiedliwość klimatyczna. Następnie poprosz, by odpowiedzieli na poniższe pytania:

- Zrównoważony rozwój: Co oznacza „zrównoważony rozwój”? Podaj dwa powody, dla których warto na ten temat mówić. Co to znaczy „ślad ekologiczny”?
- Gospodarka cyrkularna: Co to znaczy „gospodarka cyrkularna”? Czy znasz zasadę 6R? Co nie pozwala wprowadzić jej w życie?
- Sprawiedliwość klimatyczna: Co to znaczy „sprawiedliwość klimatyczna”? Dlaczego o niej mówimy? Dla kogo jest ważna?

2. Część teoretyczna – wyjaśnienie pojęć.

- **Zrównoważony rozwój** → Pojęcie trudne do zdefiniowania, chociażby dlatego, że jest dziś stosowane w różnych kontekstach, czasem nieprawidłowo. W zasadzie obowiązuje definicja przedstawiona w raporcie Brundtland z 1987 roku, według której zrównoważony rozwój umożliwia „zaspokojenie teraźniejszych potrzeb bez osłabiania zdolności przyszłych pokoleń do zaspokojenia własnych potrzeb”.
- **Gospodarka cyrkularna** → gospodarka o obiegu zamkniętym; model produkcji i konsumpcji, w którym istniejące materiały, surowce i produkty są wykorzystywane w maksymalnym stopniu, przez pożyczanie, wynajmowanie, ponowne użytkowanie, naprawianie, odnawianie i recykling. Wydłuża to cykl życia produktów.

3. Przedstawienie dwóch modeli:

Model linearny to model przyjęty w Europie i na świecie, oparty na pozyskiwaniu surowców, ich zużyciu i wytwarzaniu odpadów, bo produkty uboczne produkcji towarów nie są wykorzystywane w cyklu gospodarczym. Model linearny ma na celu maksymalizację sprzedaży i zysków i prowadzi do nadmiernych wydatków. Koncentruje się głównie na wytworzeniu produktu i wprowadzeniu go na rynek, pomija zaś późniejsze etapy cyklu życia produktów. Przyczynia się do zubożenia systemu, w którym działa, zużywa jego zasoby i wprowadza do niego odpady oraz zanieczyszczenia (m.in. emisje CO₂), czego konsekwencje mają wpływ nie tylko na środowisko, ale także na społeczeństwo i gospodarkę.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, GOSPODARKA CYRKULARNA I SPRAWIEDLIWOŚĆ KLIMATYCZNA

Gospodarka cyrkularna, czyli gospodarka o obiegu zamkniętym to model produkcji i konsumpcji oparty na dzieleniu się, pożyczaniu, ponownym użytkowaniu, naprawianiu, odnawianiu i recyklingu istniejących materiałów i produktów, by przedłużyć ich trwałość. Gospodarka cyrkularna stara się unikać zużywania nowych zasobów do wytwarzania nowych produktów. Takie podejście wydłuża cykl życia produktów. W praktyce oznacza to ograniczenie odpadów do minimum i zmniejszenie zapotrzebowania na nowe surowce (ekstrakcji zasobów). Podstawowe koncepcje paradygmatu gospodarki cyrkularnej opracowano już w latach 60. XX wieku, a dyskusja nad nimi trwała od lat 70. do niedawna. Gospodarka cyrkularna oznacza utrzymanie surowców w użyciu nawet po zakończeniu okresu użytkowania pierwotnego produktu, przez tworzenie nowych produktów z surowców wtórnych (poddanych recyklingowi). Dzięki temu minimalizuje się odpady i zmniejsza potrzebę zużywania nowych surowców. W ostatnich latach UE i podmioty krajowe opublikowały liczne strategie i inicjatywy mające na celu wdrożenie modeli cyrkularnych w europejskich miastach, takie jak Zielony Ład, zatwierdzony w maju 2021 roku. Tworzenie od początku efektywniejszych i trwalszych produktów pomogłoby zmniejszyć zużycie zasobów oraz związaną z nim destrukcję krajobrazu i emisję gazów cieplarnianych. To podejście kontrastuje z tradycyjnym modelem linearnym, który obecnie dominuje w naszych systemach.

- 4. Zasada 6R gospodarki cyrkularnej** - 6R zrównoważonego rozwoju to przydatne ramy, które mają pomóc nam zmniejszyć nasz wpływ na środowisko i wzmocnić zrównoważony rozwój. Wielu z nas słyszało o zasadzie 3R: Reduce, Reuse, Recycle. Chodzi o ograniczenie ilości odpadów, ponowne wykorzystywanie i recyklingu zasobów i produktów. Zasada 6R opiera się na tej samej koncepcji i ją uszczegóławia. Do zasady 3R dodaje kilka dodatkowych działań. Przyjrzyjmy się dokładniej zasadzie 6R:
  - 1. Rethink:** wszystko zaczyna się od zmiany myślenia. Zanim kupisz kolejną rzecz, pomyśl – czy naprawdę jej potrzebujesz? Kiedy więcej konsumujemy, tworzymy więcej produktów i więcej też wyrzucamy.
  - 2. Refuse:** odmawiaj i nie daj się wprowadzić w kompulsywną konsumpcję. Staraj się ponownie wykorzystywać to, co możesz i ograniczaj użycie przedmiotów jednorazowego użytku, takich jak plastikowe słomki, plastikowe torebki i reklamówki. Najbardziej przyjazne dla środowiska są te zasoby, których w ogóle nie zużywamy.
  - 3. Reuse:** zamiast wyrzucać dany przedmiot, warto zastanowić się, w jaki sposób można go ponownie wykorzystać. Ze starego t-shirtu może zrobić ściereczkę kuchenną, pudełko po lodach jest idealne do mrożenia pietruszki, skorupki jajek dobrze sprawdzają się jako nawóz dla roślin, a fusy z kawy są doskonałym peelingiem. Upcykling to świetne ćwiczenie kreatywności!
  - 4. Reduce:** kupuj tylko to, co niezbędne. Ogranicz się do niezbędnego minimum. Jak wiadomo, to, jak dużo kupujemy, przekłada się na ilość zużywanych surowców, energii i wody.
  - 5. Repair:** zanim zdecydujesz się na wymianę sprzętu na nowy, spróbuj go naprawić. A jeśli nie potrafisz naprawić go samodzielnie, znajdź kogoś, kto to potrafi

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, GOSPODARKA CYRKULARNA I SPRAWIEDLIWOŚĆ KLIMATYCZNA

lub zatrudnij do tego fachowca. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu naprawa sprzętu AGD, czy ubrań była normą. Ludzie używali urządzeń, które działały sprawnie przez wiele lat, a jeśli się zepsuły, były naprawiane.

6. **Recycle:** recycling to najbardziej znana metoda odzyskiwania i ponownego wykorzystywania odpadów i surowców, z których powstał produkt. Recykling powinien nam służyć tylko w sytuacji, gdy naprawdę nie możemy czegoś użyć ponownie. Dlatego jest to ostatnie z 6R.

5. **Sprawiedliwość klimatyczna** - uznanie równości i praw człowieka za kluczowe kwestie w podejmowaniu decyzji i działań dotyczących zmian klimatu. Sprawiedliwość klimatyczna oznacza uznanie, że osoby i kraje najmniej odpowiedzialne za zmiany klimatu jednocześnie najdotkliwiej odczuwają ich skutki: według raportu Oxfam International (2023) najbogatszy 1% mieszkańców świata wytwarza więcej emisji dwutlenku węgla niż najuboższe 66%. Sprawiedliwość klimatyczna to poszukiwanie zrównoważonej, sprawiedliwej i inkluzywnej przyszłości, obejmującej pociągnięcie tych, którzy spowodowali największe szkody, do odpowiedzialności, zarówno w sensie finansowym, jak i etycznym.

- *Globalna mapa narażenia, 2019 r.*, pokazuje, jak bardzo ludzie i systemy są narażeni na negatywne skutki zmian klimatycznych. W tym przypadku narażenie definiuje się jako podatność ludzi lub systemów (np. infrastruktury) na negatywny wpływ takich zagrożeń jak ekstremalne zjawiska klimatyczne. Na narażenie kraju na zmiany klimatyczne wpływają także takie kwestie jak ubóstwo, nierówności i słabość państwa, bo ograniczają zdolności kraju do adaptowania się do ekstremalnych zjawisk klimatycznych. Wysokie narażenie dotyczy głównie części Ameryki Środkowej, Azji, Bliskiego Wschodu i kilku regionów w Afryce. Najbardziej narażone na skutki zmian klimatu są kraje globalnego Południa, najmniej zaś bogate kraje globalnej Północy – najmniej.

- *Emisje CO₂ na osobę, 2022 r.* – całkowita ilość emisji CO₂ w danym kraju podzielona przez liczbę mieszkańców. Im ciemniejszy kolor czerwony, tym większe emisje w przeliczeniu na osobę. Z mapy widać, że najwięcej emisji wytwarza się na globalnej Północy. Porównując te dwie mapy, widzimy, że najbardziej narażone na negatywne skutki zmian klimatu są kraje najmniej odpowiedzialne za emisje dwutlenku węgla.

Pojęcie sprawiedliwości klimatycznej jest szeroko stosowane w odniesieniu do nierównej historycznej odpowiedzialności krajów i społeczności w związku z kryzysem klimatycznym. Kraje, gałęzie przemysłu, firmy i ludzie, którzy wzbogacili się dzięki dużym emisjom gazów cieplarnianych ponoszą odpowiedzialność za to, by pomóc tym dotkliwie odczuwającym skutki zmian klimatycznych, zwłaszcza najbardziej narażonym krajom i społecznościom, które często najmniej przyczyniły się do tego kryzysu.

EKOŁĘK I ZMIANA NARRACJI

Cel: zapoznanie się z tematem ekołędu i pokazanie, że zmiana narracji w kierunku bardziej pozytywnego podejścia może być użytecznym narzędziem w radzeniu sobie z nim.

1. **Definicja ekołędu** - Ekołęk (*eco-anxiety, environmental anxiety*) to termin szeroko dziś stosowany do opisywania lęku i niepokoju, który może zostać wywołany u danej osoby przez świadomość kryzysu klimatycznego.

Zjawisko to dotyczy zwłaszcza młodych ludzi, szczególnie pokolenia Z, a więc osób urodzonych w latach 1995–2010. Jako zapaleni użytkownicy mediów społecznościowych dorastający w epoce cyfrowej, Zetki są stale świadome sytuacji globalnej, w tym także zmian klimatycznych i globalnego ocieplenia, relacjonowanych nie tylko przez tradycyjne media informacyjne, ale także przez influencerów i celebrytów. Młodzi ludzie są więc ciągle bombardowani przewidywaniami, że przyjdzie im się mierzyć z niepewną przyszłością, w której bezrobocie, kryzys gospodarczy, a nawet zagłada ludzkiego gatunku wydają się nieuniknione. Ta świadomość w naturalny sposób prowadzi do poczucia niepokoju, lęku i bezradności w obliczu sytuacji na świecie.

2. Zmiana narracji: jak uniknąć ekołędu?

Nazwa ćwiczenia: „Stwórz pierwszą stronę gazety z 2074 roku”.

Metoda: Podziel uczestników na dwie grupy. Każdej zadaj trzy tematy: zrównoważony rozwój, gospodarka cyrkularna i sprawiedliwość klimatyczna. Obie grupy mają sobie wyobrazić, jak będzie wyglądać sytuacja na świecie za 50 lat, a potem wymyślić trzy różne nagłówki (po jednym do każdego tematu), jakby redagowały pierwszą stronę gazety. Grupa A ma omówić aspekt pozytywny. Grupa B – negatywny. Nie trzeba podchodzić do ćwiczenia całkiem realistycznie, w obu perspektywach można zastosować przerysowanie i przesadę. Następnie obie grupy prezentują swoją pracę. Na koniec porównujemy uczucia, jakie budziło czytanie wiadomości przygotowanych przez grupę A i grupę B.

3. Zmiana narracji: jak uniknąć powstawania ekołędu

W ostatnich latach coraz więcej jest w mediach informacji o zmianach klimatu, ale skupiają się one raczej na negatywnych skutkach kryzysu klimatycznego niż na rozwiązaniach. Dociera do nas mnóstwo wiadomości o kryzysie klimatycznym, powodziach, suszach, tropikalnych burzach i głodzie. To normalne, że czujemy się przytłoczeni i chcemy się schować przed tym niekończącym się strumieniem negatywnych wiadomości.

Tradycyjne metody przekazywania informacji mogą wywołać u ludzi poczucie bezsilności w obliczu zmian klimatycznych i osłabić ich motywację do działania. Z badań wynika, że to poczucie bezradności można znacznie ograniczyć dzięki konstruktywnym narracjom, zwiększającym motywację do podjęcia działań, zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych.

Niezwykle ważne jest jednak, by indywidualne i zbiorowe działania były centralnym punktem tej dyskusji. Koncentrowanie się tylko na globalnym postępie może prowadzić do poczucia samozadowolenia i przekonania, że działania nie są już potrzebne. Musimy znaleźć równowagę, wspierać działania zarówno indywidualne, jak i zbiorowe, i unikać obciążania młodych ludzi wyłączną odpowiedzialnością za „zmianę kursu”. Ważne, by dostrzec potrzebę równego udziału zarówno młodzieży, jak i dorosłych.

GRYWALIZACJA W EDUKACJI GLOBALNEJ

Cel: pokazanie różnych modeli szkoleniowych i zachęcenie uczestników do stosowania metod należących do różnych modeli, zgodnie z danym celem.

1. Definicja pojęć

- **Edukacja formalna** - Edukacja formalna to model edukacji zorganizowanej, o strukturze i sposobie prowadzenia zgodnych z przepisami prawa, o ściśle określonych celach programowych, metodologii i treściach nauczania. Uczestnicy edukacji formalnej muszą uczęszczać na lekcje, poddawać się sprawdzianom i zdobywać świadectwa czy dyplomy. Metodologia nauczania nie jest kreatywna, nie uwzględnia podstaw uczenia się, zaniedbuje cele rozwoju osobistego uczniów.
- **Edukacja nieformalna** - W centrum są potrzeby i zainteresowania uczniów. Edukacja nieformalna skupia się na rozwijaniu umiejętności i zdolności. Według badań potrzeby uczniów najlepiej zaspokaja edukacja nieformalna, która pozwala im dowiedzieć się więcej o sobie samych i o świecie. Koncentruje się na rzeczywistych życiowych potrzebach i zachęca do działania.

2. Grywalizacja i jej narzędzia: Głównym celem grywalizacji (gamifikacji) jest zwiększenie zaangażowania i motywacji, uatrakcyjnienie i uprzyjemnienie szkolenia oraz zachęcenie do udziału. Grywalizacja nie oznacza wykorzystania całych gier, tylko pewnych ich elementów, by osiągać określone cele, zarówno w edukacji, jak i w pracy. Jej przykładem może być przyznawanie odznak albo wirtualnych punktów za zrealizowanie zadań oraz wzmacnianie poczucia sukcesu i motywacji uczniów.

- Tworzy interaktywne, zabawne sposoby uczenia przez zabawę.
- Zwiększa poziom zaangażowania w dane działania czy tematy.
- Wzmacnia poczucie odpowiedzialności uczestników za własną naukę i pozwala im dostrzec możliwość zastosowania tego, czego się nauczyli, w praktyce.
- Pomaga zwiększyć dostępność w edukacji i tworzy spersonalizowane środowisko uczenia się, w którym uczestnicy mogą wziąć udział zgodnie ze swoimi kompetencjami, jednocześnie nabywając nowe umiejętności.

3. Narzędzia grywalizacji: wypróbowanie aplikacji Mentimeter - Aby zademonstrować, jak działa Mentimeter (jako przykład narzędzia *edutainment*, tj. łączącego naukę z rozrywką), przedstawiono skróconą wersję quizu z warsztatów dla młodzieży.

Warto skorzystać w tej części warsztatu z Mentimeter, bo celem jest pokazanie edukatorom, jak narzędzia cyfrowe mogą pomóc w nauczaniu. Jeśli jednak użycie tej aplikacji nie jest możliwe, poniżej przedstawiamy pytania i odpowiedzi, tak by można było przeprowadzić quiz z odpowiedziami na karteczkach samoprzylepnych czy arkuszach papieru. Prawidłowe odpowiedzi wytłuszczono.

GRYWALIZACJA W EDUKACJI GLOBALNEJ

QUIZ

1. Ile wody zużywa się do produkcji jednej koszulki z krótkim rękawem?
a) 2,7 litra
b) 270 litrów
c) **2700 litrów**
2. Który materiał jest najczęściej stosowany w produkcji odzieży?
a) **Poliester**
b) Bawełna
c) Wiskoza
3. Jaka jest średnia stawka godzinowa szwaczek szyjących ubrania np. w Bangladeszu?
a) **1,30 zł/h**
b) 2,50 zł/h
c) 4,30 zł/h
4. Co to jest „greenwashing”?
a) Noszenie zielonych ubrań
b) **Tworzenie przez firmę mylnego wrażenia, że jej produkty czy usługi są przyjazne dla środowiska**
c) Tryb eco, który posiadają pralki najnowszej generacji
5. Co jaki czas ciężarówka pełna ubrań trafia na wysypisko śmieci?
a) **Co sekundę**
b) Co kilka godzin
c) Co 1 dzień

GetLandia to kolejny przykład narzędzia gamifikacji, a także rezultat poprzedniego projektu „GeT”, zrealizowanego przez nasz zespół w celu poruszenia problemu sprawiedliwości klimatycznej za pomocą metod grywalizacji i edutainment. GetLandia to gra planszowa dla młodzieży na temat gospodarki cyrkularnej i odpowiedzialnej konsumpcji, opracowana w odpowiedzi na potrzebę innowacyjnych metod omawiania kwestii zrównoważonej konsumpcji i związków między działaniami lokalnymi a globalnymi konsekwencjami w pracy z młodzieżą oraz w globalnej edukacji obywatelskiej.

PODSUMOWANIE 8 KROKÓW DO ZBUDOWANIA DZIAŁANIA NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Cel: przedstawienie w zarysie 8 kroków działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, tak by nauczyciele i edukatorzy mogli poprowadzić warsztaty z młodzieżą.

- A. Lista z podsumowaniem ośmiu kroków do zrównoważonego rozwoju: możesz wskazać 8 kroków, które należy wykonać, by jak najlepiej zaplanować swoje działania - Przeczytaj 8 kroków wymienionych na slajdzie. Wyjaśnij, że tylko trzy z nich zostaną przeanalizowane, tak by zapoznać się z podstawami; jednak na warsztacie dla młodzieży warto przyjrzeć się wszystkim ośmiu.
- B. Pogłębiona analiza:
- a. (krok 1) Zidentyfikuj problem: Chcąc zrozumieć, w którym kierunku chcemy pójść, warto zadać sobie następujące pytania: *Jakie problemy chciał(a)byś rozwiązać za pomocą tego działania na rzecz zrównoważonego rozwoju? Jakie są konsekwencje/negatywne skutki tych problemów? Kto je najbardziej odczuwa? Jakie są przyczyny tych problemów?* Jest to pierwszy krok, na którym następnie należy budować resztę działań.
  - b. (krok 2) Zidentyfikuj cele: zidentyfikowanie naszych celów jest ważne, bo pozwala nam konkretniej określić, jakie działania naprawdę musimy podjąć, jeśli mamy pewne punkty do osiągnięcia. Żeby zbytnio nie komplikować naszych działań, dobrze, by celów było 1–3. Poza tym warto także zdefiniować główny cel.
- (krok 5) Definicja funkcji: Definiowanie działań ma kluczowe znaczenie, bo pomaga nam zrozumieć, jakie działania rzeczywiście chcemy realizować, by osiągnąć nasze cele (np. festiwale, kursy szkoleniowe, kampanie komunikacyjne itd.). Jeśli zorientujemy się, że działania, które chcemy podjąć, nie pomogą nam w osiągnięciu celów, warto cofnąć się o kilka kroków i zastanowić się, jak zmienić dotychczasowe założenia i decyzje.

WNIOSKI I INFORMACJE ZWROTNE

Kod QR do przewodnika dla nauczycielek/li i edukatorów/ek:

